

УДК 327.7; 321.8

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.59.38>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ НА ОСТРОВІ ІРЛАНДІЯ В КОНТЕКСТІ КОНФЛІКТУ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Маріанна Марусинець

*Науково-дослідний центр імені Тіводора Легоцькі
Закарпатського угорського інституту імені Ф. Ракоці ІІ
пл. Кошута, 6, 90200, м. Берегово, Україна*

У статті проведено комплексний аналіз проблеми соціально-економічної диференціації на острові Ірландія в контексті існування конфліктних ідентичностей і поділу суспільства, а також і колишньої єдиної держави на Північну Ірландію та Республіку Ірландія. У 2021 р. виповнилося сто років від дня поділу Ірландії, що стався у 1921 р. Унаслідок цієї події острів було розділено на Північну Ірландію та Ірландію, що призвело до поділу суспільства, ідентичності та концепцій управління. Встановлено, що поділ острова в 1921 р. справив значний вплив на політичне та економічне життя Північної Ірландії, де ідеологічний розкол між ірландським націоналізмом і британським юніонізмом став визначальним чинником. Ці суперечності посилюються після Брекзиту і загрожують порушити крихкий мир, встановлений після Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Аргументовано, що основні соціально-економічні, культурні та політичні проблеми ірландського прикордонного регіону пов'язані з конфліктом або економічним дисбалансом і не можуть бути вирішені у відриві від інших аспектів. Транскордонне співробітництво між Республікою Ірландія та Північною Ірландією охоплює понад 140 галузей, включно з охороною здоров'я, енергетичною інфраструктурою та поліцією.

Аргументовано, що ідея спільного суверенітету на острові Ірландія, що лежить в основі мирного процесу в Північній Ірландії, на початку не була прийнята у Великій Британії. Угода Страсної п'ятниці 1998 р. встановила багаторівневе розуміння влади Великої Британії, що було з ентузіазмом зустрінуто ірландськими націоналістами, але не юніоністами, стурбованими зростанням впливу ЄС. Ідея спільного суверенітету була сприйнята в контексті складних уявлень про громадянство та управління. Ірландські націоналісти відзначали транскордонну спрямованість мирних ініціатив та інтеграції Північної Ірландії та Республіки Ірландія, для них послаблення кордону було важливим кроком. На відміну від них, юніоністи були стурбовані підтриманням кордону і збереженням зв'язку з британською державою, що становило загрозу їхній ідентичності. Ірландські націоналісти високо оцінили фінансову підтримку з боку ЄС, що була спрямована на розвиток громадських ініціатив, підтримку вразливих груп населення та місцевого підприємництва, на відміну від коштів, які раніше спрямовували з Великої Британії на силові структури.

Доведено, що після періоду «Смути» в Північній Ірландії, коли відбулися сутички між католиками та протестантами, стає актуальним розвиток громад з урахуванням трансформації етнічних і політичних конфліктів. Важливо визнати унікальність кожної групи та сприяти формуванню спільної ідентичності для забезпечення єдності, що вимагає внутрішньої та зовнішньої солідарності та підтримки міжнародних і регіональних учасників. Проблеми соціальної диференціації, нерівності, безробіття, маргіналізації молоді та хронічної бідності в Північній Ірландії та деяких районах Республіки Ірландія виникли в контексті складних колоніальних відносин після Великої французької революції, у період північноірландського конфлікту, світової фінансово-економічної кризи 2008 р., Брекзиту і пандемії «COVID-19». У Північній Ірландії спостерігається зниження рівня доходів, зумовлене низькокваліфікованими робочими місцями, відсутністю ефективної системи соціального забезпечення та нездатністю приватних кредитних ринків задовольнити потреби домогосподарств.

Ключові слова: Північна Ірландія, Республіка Ірландія, Велика Британія, ЄС, маргіналізація, соціально-економічні проблеми, католики, протестанти, націоналісти, юніоністи.

У 2021 р. виповнилося сто років від дня доленосної події, що призвела до поділу Ірландії на дві частини та утворення двох окремих держав – Північної Ірландії та Республіки Ірландія. Цей поділ не тільки змінив географічну мапу острова, а й справив глибокий вплив на суспільство, ідентичність і принципи управління. Поділ Ірландії став джерелом численних проблем як для миру та стабільності в регіоні так й для соціально-економічного розвитку на острові. Одним із таких ускладнень став Брекзйт – вихід Великої Британії з Європейського союзу (ЄС). 1 січня 2021 р. набув чинності спірний «Протокол Північної Ірландії» – угода між ЄС і Сполученим Королівством [1]. «Протокол Північної Ірландії» вже призвів до значної політизації та поляризації ідентичностей, кордонів і управління в регіоні.

З моменту поділу острова в 1921 р. майже всі аспекти політичного та соціально-економічного життя в Північній Ірландії перебували під впливом ідеологічного розколу між ірландським націоналізмом і британським юніонізмом. Інтереси та офіційні дискурси як ірландського націоналізму, так і британського юніонізму сформовані спадщиною колоніалізму в регіоні. Ці різні точки зору і підходи можна виявити в контексті всіх питань політичної економії в Північній Ірландії, включно з питанням про європейську інтеграцію. Ці «конкуруючі націоналістичні рухи» досягли піку свого розвитку у зв'язку з Брекзитом і становлять загрозу для стабільності, яка встановилася в регіоні після укладення мирної угоди, відомої як Угода Страсної п'ятниці 1998 р. [2].

У прикордонному регіоні Республіки Ірландія та Північної Ірландії існує низка соціально-економічних, культурних і політичних проблем, що мають безпосередній стосунок до конфлікту між католиками і протестантами. Ці проблеми зумовлені географічними чинниками та економічним дисбалансом. Ці проблеми не обмежуються рамками будь-якої однієї юрисдикції. Різні перешкоди, пов'язані з кордоном, і транскордонні проблеми не можуть бути ефективно вирішені без співробітництва між двома юрисдикціями – Північною Ірландією і Республікою Ірландія.

Питання ідентичності на острові Ірландії спричинили не лише поділ колись єдиної держави на дві частини – Північну Ірландію та Республіку Ірландія, що стали причиною північноірландського конфлікту, відомий як період «Смути», а й також спричинили глибоке розшарування, нерівність та маргіналізацію в північноірландському та ірландському суспільстві. У Північній Ірландії існує стійке уявлення про те, що суспільство чітко ділиться на дві групи – католиків і протестантів залежно від їхніх релігійних і політичних поглядів. Однак питання про те, наскільки відмінності в політичних уподобаннях і національній ідентичності пов'язані з соціальною диференціацією в суспільстві, є предметом вивчення в різних наукових дисциплінах – історії, політології, соціології, економіці, релігієзнавстві та психології. Тому, проблема нерівності в Північній Ірландії та прикордонних районах Республіки Ірландія викликає інтерес у широкого кола дослідників. В українській політологічній науці питання, пов'язані з проблематикою ірландської ідентичності в контексті соціально-економічної нерівності, на сьогодні вивчені недостатньо.

З огляду на це авторка спиралася насамперед на науковий доробок ірландських, британських, європейських та американських дослідників. Серед основних досліджень за цим напрямом виокремлюється науковий доробок таких учених, як Мартін А., Тейлон Р., Флаєрти Е., МакОлі М., Гоув М., Мерфі М., МакКенн Г., Хейворд К., Доннан Г., Коултер К., Мюррей М., Кернс Г., Кеш Д., О'Коннор Н., О'Херн Д., Кленсі П., Дойл Г., Кін Е., Вілсон Л., Тінсон А., Олдрідж Х., Макіннес Т., Макфлінн П., Аунгер Е., Роулєнд Н., Маквікар Д., Шаттлворт І., Гаррі Д., О'Лірі Б., Поу Д., Тонге Д., Шаттлворт І., Грін А.,

Каллеберг А., Грін А., Ліванос І., Сміт Д., Себулла А., Крістал Т., Флаєрті Е., О'Ріайн С. тощо.

Сьогодні транскордонне співробітництво між Республікою Ірландія та Північною Ірландією охоплює понад 140 галузей, включно з охороною здоров'я, енергетичною інфраструктурою та поліцією. У 1998 р. було підписано Угоду Страсної п'ятниці, яка встановила транскордонні органи для формалізації співпраці між урядами двох країн. Ці органи займаються такими питаннями, як торгівля, водні шляхи та транскордонні програми ЄС. Однак, незважаючи на те, що транскордонна співпраця, заснована на партнерстві, взаємному обміні досвідом та об'єднанні ресурсів, дає можливість ефективно досягати спільних цілей, існує низка проблем, з якими стикається транскордонна співпраця [3].

У зв'язку з цим ірландський дослідник Тайлон Р. у своїй науковій роботі «Транскордонні питання в Ірландії: Уроки для англо-шотландського кордону» розглядає різні форми транскордонного співробітництва на ірландському кордоні, а також оцінює успіхи і невдачі підходу, закріпленого в мирній угоді 1998 р. Зокрема, спираючись на досвід англо-шотландських відносин, у статті доводиться важливість системного наروшування потенціалу для підвищення ефективності транскордонного співробітництва. Автором зокрема підкреслюється дедалі складніший характер транскордонного співробітництва між Сполученим Королівством та Ірландією, особливо у світлі виходу Великої Британії з ЄС [3].

Значний внесок у вивчення соціально-економічних проблем католицької та протестантської громад на острові Ірландія, а також проблеми маргіналізації молоді внесли ірландські дослідники Е. Флаєрті і М. Маколі в межах наукового доробку «Нові аспекти нерівності в Північній Ірландії, 1998–2020». Щоб зрозуміти, що таке нерівність у період після укладення Угоди Страсної п'ятниці 1998 р., Е. Флаєрті і М. Маколі роблять спробу пояснити, як нерівність у Північній Ірландії почала зазнавати впливу «чинників стресу», що давно згадуються в міжнародній літературі, але рідко розглядаються в цьому контексті. На переконання авторів до цих «нових чинників стресу» належать дестандартизація, скорочення видатків і фінансова глобалізація, які значною мірою замінили класову і професійну нерівність, характерну для ХХ ст. Е. Флаєрті і М. Маколі вивчають особливості нерівності в Північній Ірландії після укладення мирної угоди 1998 р. При цьому дослідники розглядають досвід Північної Ірландії у контексті важливих структурних та інституційних змін, що відбулися за цей час, і пояснює, як вони працюють в унікальному соціально-економічному контексті Північної Ірландії після Угоди Страсної п'ятниці [4].

Беручи до уваги актуальність досліджуваної проблеми та ступінь наукової розробленості теми, основна мета цієї статті полягає у проведенні комплексного аналізу проблеми соціально-економічної диференціації на острові Ірландія в контексті існування конфліктних ідентичностей та поділу суспільства, а також і колись єдиної держави на Північну Ірландію та Республіку Ірландія.

Постійний страх перед втратою британського суверенітету продовжував лежати в основі традиційних юніоністських дискурсів. Британський консервативний політик М. Гоув стверджував, що Угода Страсної п'ятниці 1998 р. має глибокі наслідки для решти Сполученого Королівства. М. Гоув, зокрема, висловив побоювання з приводу реалізації «позитивних» перерозподільних заходів, а також соціальних та економічних прав, демілітаризації поліції Північної Ірландії та реалізації прав людини для маргіналізованих спільнот за рахунок демократичної більшості. Він також зазначив, що Угода Страсної п'ятниці принижує традиційні вирази британської національної ідентичності та надає привілеї тим, хто прагне змінити або деконструювати цю ідентичність [5, с. 3–4].

У контексті європейської інтеграції Республіка Ірландія та Північна Ірландія зазнали значних політичних та економічних перетворень. Ці перетворення відбувалися в той час, коли більша частина Сполученого Королівства дотримувалася обережного підходу до європейської інтеграції та не брала участі в низці ключових аспектів, як-от запровадження єдиної валюти, приєднання до Шенгенської зони, ухвалення Хартії основних прав, а також у розв'язанні питань правосуддя і внутрішніх справ [6].

Концепція спільного суверенітету, що лежить в основі мирного процесу в Північній Ірландії, не була поширена на решту політичного мислення Великої Британії. Найбільш значним розвитком націоналістичного дискурсу в цей період було питання суверенітету. Угода Страсної п'ятниці 1998 р. докорінно змінила суверенітет у регіоні, встановивши багаторівневе і загальне розуміння влади. Це було зустрінуте з ентузіазмом ірландськими націоналістами, які прагнули посилити свій вплив у Північній Ірландії, але меншою мірою юніоністами, стурбованими зростаючим впливом ЄС.

В Республіці Ірландія та серед ірландських націоналістів Північної Ірландії спостерігалася натхненна риторика, пов'язана з мирним процесом, у якій акцентувалася увага на співпраці та спільному ухваленні рішень. Водночас у юніоністів відносини з Європою склалися більш напружено. Деякі офіційні юніоністські дискурси розглядали мирний процес і тривалу участь європейців та ірландців у Північній Ірландії як виклик традиційним уявленням про ідентичність, кордони та управління. Фінансова підтримка з боку ЄС була високо оцінена і отримала схвалення в колах ірландських націоналістів. Раніше зовнішнє фінансування в цьому регіоні здійснювалося виключно за рахунок Великої Британії, і часто ці кошти спрямовувалися на потреби репресивних силових структур. Своєю чергою, фінансування ЄС було спрямовано на розвиток громадських ініціатив, підтримки вразливих груп населення та місцевого підприємництва [7].

Ірландські націоналісти також наголошували на транскордонній спрямованості фінансових ініціатив і мирного процесу загалом у міру того, як Північна Ірландія і Республіка Ірландія ставали більш інтегрованими. Для ірландських націоналістів кордон був штучним і викликав розбіжності, а також був простором репресивного контролю, тому будь-яке ослаблення кордону було дуже важливим кроком. Крім того, ідея розділеного або спільного суверенітету (англ. *shared sovereignty*) на острові Ірландія була прийнята ірландським націоналізмом у контексті формування складних уявлень про громадянство і багаторівневу систему управління [8].

На відміну від ірландських націоналістичних громад, добробут юніоністів історично був пов'язаний з підтриманням кордону, збереженням зв'язку з британською державою та економічними перевагами, зумовленими сектором безпеки, що підтримувався за рахунок тривалих конфліктів. Для юніоністів кордон був захисним і оборонним. Вони з ностальгією згадували жорсткий кордон і «з тугою згадували, що його мілітаризація забезпечувала не тільки захист від насильства, а й захисну оболонку, яка допомагала підтримувати й забезпечувати їхній статус домінантної та правлячої більшості в Північній Ірландії». Усе, що послаблювало кордон або робило його невидимим, становило загрозу їхній ідентичності та бажаному суверенітету [9, с. 255].

Справді, британські дослідники Дж. Сміт та А. Себулла у своїй праці «Льодовик рухається? Економічні зміни та класова структура», опублікованій 2008 р., стверджують, що соціально-економічні умови на острові Ірландія впродовж 2000–х рр. рухалися в бік «рівності страждань», при цьому більш помітним був рух до бідності серед протестантського робітничого класу. Північна Ірландія постраждала від неоліберальної політики, яка призвела до соціально-економічної маргіналізації представників робітничого класу обох

спільнот. Значення цього економічного контексту не слід недооцінювати, оскільки історично конфлікт загострювався за часів економічного спаду і непропорційно сильно зачіпав робітничий клас і спільноти. У зв'язку з цим, інші британські дослідники К. Коултер і М. Мюррей припустили, що «настрій похмурого невдоволення, що охопило робітничі райони, населені юніоністами, являє собою єдину найзначнішу загрозу мирному процесу» [10, с.18].

Загалом представники державної влади Північної Ірландії були відкриті для фінансування з боку ЄС, а уряди Ірландії та Великої Британії високо оцінювали економічну підтримку, яку надавали з метою сприяння мирному врегулюванню в регіоні. Кордон між Північною Ірландією і Республікою Ірландія поступово ставав менш суворо охоронюваним і, отже, менш помітним і політизованим. Цей розвиток подій, поряд із концепцією спільного суверенітету, дозволив конституційному питанню зникнути як серйозній проблемі як для націоналістів, так і для юніоністів [6].

Структурні недоліки економіки та зростання неоліберальної економічної політики зазвичай не були безпосередньо пов'язані з європейською інтеграцією в очах державних чиновників або громадськості. У 2000–х рр. у відносинах між ЄС і виконавчою владою Північної Ірландії відбулася «відлига», що призвело до розвитку тісніших зв'язків між Північною Ірландією та Республікою Ірландія. У результаті, протягом понад двох десятиліть після Угоди Страсної п'ятниці 1998 р., люди в Північній Ірландії жили в умовах крихкого миру, оскільки основну причину конфлікту – спадщину колоніалізму – не було по-справжньому усунуто [11, с. 280].

У 1999 р. британський дослідник К. Коултер передбачив, що культурний зсув, запропонований Угодою Страсної п'ятниці для Північної Ірландії, найімовірніше, сигналізуватиме не про закінчення конфлікту, а про перехідний період. Це пророцтво виявилось пророчим, оскільки референдум Сполученого Королівства щодо членства в ЄС 2016 р. переорієнтував взаємовиключні інтереси, що лежать в основі конфлікту, і став першим серйозним викликом миру, встановленим мирною угодою 1998 р. [12, с. 255].

У контексті обговорення Брекзиту ірландські націоналісти часто звертаються до побоювань, пов'язаних із постколоніальними аспектами. Зокрема, існує занепокоєння можливістю відновлення жорсткого кордону через історію насильства і розколу, пов'язаних із кордоном у колоніальний період. Крім того, існує побоювання, що вихід Великої Британії з ЄС може повернути економіку Північної Ірландії у стан повної залежності від Великої Британії, порушивши транскордонну інтеграцію, послабивши захист маргіналізованих спільнот і поставивши під загрозу фінансування з ЄС.

Також доцільно проаналізувати вимушений і колоніальний характер цього рішення – Північна Ірландія проголосувала за збереження у складі ЄС. Однак, оскільки Англія проголосувала за Брекзит, Північна Ірландія також має вийти з ЄС. Відсутність можливості для самовизначення та суверенітету призвела до поживавлення та політизації офіційного націоналістичного дискурсу [13].

У той час як у Північній Ірландії встановився відносний спокій, у суспільстві спостерігалася криза ідентичності та екзистенціальна незахищеність. Після підписання Угоди Страсної п'ятниці в Північній Ірландії розпочався період внутрішніх перетворень, під час яких поступово і нерівномірно усувались численні диспропорції та негативні наслідки колоніального минулого [14, с. 387].

Націоналістичні сили в Північній Ірландії висловили глибоке занепокоєння наслідками референдуму з питання про вихід Великої Британії з ЄС для їхньої спільноти. Вони підкреслювали, що конституційне питання про статус острова Ірландія в контексті ЄС

було лише тимчасово відкладено. У березні 2016 р. М. МакГіннесс, представник партії «Шинн Фейн», заявив, що вихід Великої Британії з ЄС може мати серйозні наслідки для всього острова Ірландія і суперечити бажанням ірландського народу. Він також наголосив на необхідності проведення прикордонного опитування для возз'єднання Ірландії. Після референдуму К. Іствуд, лідер Соціал-демократичної та лейбористської партії, заявив, що його партія продовжує вірити в ідею возз'єднання [15].

У контексті обговорення Брекзиту в середовищі ірландських націоналістів часто зачіпаються питання, що стосуються постколоніальної спадщини. Зокрема, висловлюються побоювання щодо можливого повторного встановлення жорсткого кордону між Північною Ірландією та Республікою Ірландія, що зумовлено колоніальним минулим, пов'язаним із насильством і конфліктами. Крім того, існує побоювання, що вихід Великої Британії з ЄС може призвести до повернення економіки Північної Ірландії до стану повної залежності від Сполученого Королівства, порушення транскордонної інтеграції, ослаблення захисту маргіналізованих груп населення та загрози структурного фінансування з боку ЄС. Також необхідно підкреслити примусовий і колоніальний характер цього процесу. Північна Ірландія проголосувала за збереження членства в ЄС, однак, оскільки Англія ухвалила рішення про вихід із нього, Північна Ірландія була змушена наслідувати її приклад. Відсутність можливості самостійно визначати свій шлях і суверенітет посилила і політизувала офіційний націоналістичний дискурс [2].

Незважаючи на значний прогрес у зниженні етнорелігійної нерівності, що спостерігався з 1970-х рр., суспільство Північної Ірландії, як і раніше, стикається з низкою проблем. Сучасна нерівність проявляється в таких показниках, як бідність, поневіряння і безробіття. Крім того, поточний стан нерівності на острові Ірландія підтримується моделлю «неоліберального консенсусу», прийнятою і посиленою після Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Те, що наприкінці 1990-х рр. подавалося як можливість створити інститути, стійкі до потрясінь глобального капіталізму, з огляду на унікальну вразливість регіону на той час, фактично призвело до створення структур, які зберегли або посилили дестабілізуючі тенденції. З 1998 р. в економіці як Республіки Ірландія, так і Північної Ірландії не відбулося жодних структурних змін. До 2008 р. стало очевидно, що дивіденди від зростання інвестицій і якісної зайнятості, зумовлені прямими іноземними інвестиціями, не були отримані [16].

Досягнення рівності можливостей стало значущим чинником, що сприяє розширенню систем вищої освіти як у Північній Ірландії, так і в Республіці Ірландія. Нині можна констатувати скорочення соціально-економічної нерівності в доступі до вищої освіти на острові Ірландія. Аналіз ситуації в галузі рівності в освіті вказує на необхідність розроблення комплексної національної стратегії, спрямованої на забезпечення рівності у сфері освіти, а також у ширших сферах економічної та соціальної політики [17].

Незважаючи на зусилля урядів Північної Ірландії та Республіки Ірландія, нині зберігаються проблеми, пов'язані із соціальною ізоляцією і маргіналізацією. Хоча більшість учнів, які закінчили початкову школу, складають випускний іспит, у школах, що перебувають у несприятливих умовах, останніми роками спостерігається поліпшення показників утримання учнів. Однак непропорційно велика кількість тих, хто рано залишає школу, походить із сімей із низьким соціально-економічним статусом. Учні та їхні батьки виокремлюють три аспекти, які призводять до раннього залишення школи: розчарування в школі, стигматизація через проживання в «неблагополучному» районі та життєві травми. На думку учнів та їхніх батьків, ці чинники суттєво обмежують можливості здобуття освіти. Загалом, відзначається вплив соціального класу та місця проживання на

формування особистості. У зв'язку з цим необхідно розвивати професійні навички викладачів, які працюють у складних умовах, а також вивчати вплив травм і соціально-демографічних чинників на залученість до освітнього процесу та його результати [18].

Натомість різниця в рівні зайнятості між протестантами і католиками була нівельована проблемою низької кваліфікації та низької оплати праці, яка зачіпає представників усіх конфесій однаковою мірою. Водночас спостерігається зростання тимчасової та нестабільної зайнятості, а також збільшення частки працівників, які отримують низьку заробітну плату [19]. Громадяни, що належать до групи з найменшим рівнем доходу, більш ніж на 50% залежать від трансфертних виплат як основного джерела доходу для своїх сімей. Зміни в системі соціального забезпечення, спрямовані на оптимізацію умов і консолідацію пільг, а також зниження базових ставок, створили серйозні проблеми для найбільш вразливих верств населення [20].

Заборгованість домогосподарств залишається високою, а співвідношення боргу до доходу в регіоні вище, ніж у середньому по Великій Британії. При цьому майже половина всіх домогосподарств взагалі не має заощаджень. Основна слабкість економічної структури приватного сектору, що ґрунтується на низькооплачуваній і низькокваліфікованій роботі у сфері послуг, поглиблюється слабкістю організованої праці, зниженням профспілкової активності та низьким рівнем використання колективних договорів у приватному секторі [21].

Нині можна констатувати повільний прогрес у справі досягнення більшої рівності між католицькими та протестантськими спільнотами в Північній Ірландії. Однак після підписання мирної угоди – Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. – спостерігається тенденція до нівелювання етнорелігійних відмінностей у соціально-економічних показниках, таких як рівень зайнятості. В епоху, коли професійна приналежність відіграє менш значущу роль у визначенні рівня життя людини, існує припущення, що надмірна увага до питань зайнятості може відволікати від інших процесів, які мають більш суттєве значення для розуміння розвитку регіону після підписання Угоди Страсної п'ятниці 1998 р.

Дослідження нерівності в Північній Ірландії, як правило, фокусувалися на категоріальній нерівності, а саме на відмінностях у результатах між релігійними групами. Роль релігії в поясненні стійких відмінностей у результатах стратифікації у католиків і протестантів була емпірично встановлена британським дослідником Е. Аунгером із використанням таблиць зайнятості за переписом 1971 р. Його аналіз виявив значні відмінності в професійних структурах католиків і протестантів: протестанти переважали у вищих професійних класах, а католики – у нижчих. Промислова сегрегація сприяла протестантам: частка католиків-чоловіків у машинобудуванні та текстильній промисловості становила 15% і 25% відповідно. Ці результати ставлять під сумнів загальноприйнятту думку про те, що існувала лише «обмежена тенденція» до переважання протестантів у вищих професійних класах [22, с. 2].

У ХХІ ст. стало очевидно, що етнічні відмінності, які існували раніше, практично зникли внаслідок розширення доступу до освіти, підвищення соціальної мобільності та професійної інтеграції, чому сприяло законодавство про рівність, а також зміни в структурі зайнятості. Зростання зайнятості в таких галузях, як державні служби та будівництво, де традиційно переважають католики, у поєднанні зі скороченням зайнятості в таких галузях, як виробництво та машинобудування, де історично домінували протестанти, призвело до зменшення відмінностей у зайнятості між цими групами [23].

У результаті змін у культурній сфері, пов'язаних з етнічною ідентичністю, знижується здатність традиційних бінарних категорій описувати процеси, що відбуваються.

Дослідження громадської думки показують, що, хоча релігійні категорії «католик – протестант», як і раніше, відіграють важливу роль у поясненні відмінностей у політичних поглядах і світогляді, зв'язок релігійних груп із націоналістичними та юніоністськими ідентичностями ослаб. Це підтверджується тим, що частка респондентів, які не відносять себе ні до націоналістів, ні до юніоністів, збільшилася з 30% у 1999 р. до 50% у 2018–2019 рр. Про те, наскільки цю групу можна виокремити в окрему категорію, свідчать й інші характеристики. Хоча відмінності за віком і національністю незначні, 61% групи становлять жінки, 26% мають вищу освіту, 40% працюють за фахом. 42% протягом деякого часу проживали за межами Північної Ірландії [24].

Під час опитувань було виявлено ознаки консолідації цієї групи навколо ідеї «північноірландської ідентичності», що ґрунтується на уявленні про єдиний народ і спільну територію, при цьому політичні амбіції учасників можуть відрізнятися. Це, мабуть, знаходить відображення і в електоральних уподобаннях: так звана «центристська» партія Альянс подвоїла кількість місць в Асамблеї Північної Ірландії на виборах у 2017 і 2022 рр. [25]. У 2019 р. 30% виборців, які не сповідують жодної релігії, віддали перевагу «Альянсу». Їхня підтримка складається з голосів світських виборців з робітничого і середнього класу, а також представників обох основних релігійних громад [26]. Незважаючи на стабільно високий відсоток голосів, відданих основним політичним партіям, подібні події свідчать про значне послаблення етнорелігійної ідентичності як суттєвого чинника нерівності. Переваги таких категорій, як основи для розуміння нерівності, відображені в ширших дискусіях про нерівність.

Загалом вважається, що стійка нерівність виникає не через відмінності в постійних характеристиках, таких як дохід, а через їхній розподіл між різними соціальними групами. Такі групи або категорії, як раса або стать, вважаються більш значущими і стабільними, оскільки вони надають деяким членам групи непропорційно великі права на ресурси, що призводить до нерівності в доступі до ресурсів і можливостей.

У Північній Ірландії, де історично склалася складна релігійна і політична обстановка, яскраво проявилася нерівність, заснована на релігійних відмінностях. Ця нерівність виражалася в тому, що в минулому уряд, який перебував при владі в Північній Ірландії, надавав переваги протестантам у сфері праці та політики порівняно з католиками. Ця нерівність мала свої особливості на місцевому рівні, де унікальна релігійна географія Північної Ірландії посилювала відмінності між представниками міського робітничого класу [27].

Необхідно також підкреслити, що класове становище відіграє важливу роль у поясненні нерівності в оплаті праці. Однак вплив класу посилюється під впливом таких чинників, як освіта, раса та мовна приналежність. У Північній Ірландії спостерігається тенденція до зниження залежності зайнятості від релігійних переконань. На міжнародному рівні зростає визнання того, що зайнятість і заробітна плата перестали бути тісно пов'язані, а основні умови праці стали менш стандартизованими. Процес дестандартизації на міжнародному рівні охоплює зміни в характері праці, такі як зниження гарантій зайнятості та зростання нестабільності, посилення контролю за продуктивністю, ширше використання субпідряду та короткострокових контрактів, а також зниження рівня профспілкового руху [28].

Це часто пов'язано із впровадженням нових форм організації праці в передових компаніях, таких як «економія на масштабі», що призвело до посилення нестабільності. У період Великої фінансової кризи частка вимушеної неповної зайнятості в Північній Ірландії зросла з 9,4% до 18,1%, що є найвищим показником серед усіх регіонів Великої Британії і вдвічі перевищує середній показник по країні [29, с. 1226–1227].

Нині спостерігається тенденція до дестандартизації та фінансіалізації в різних професійних сферах, включно з юриспруденцією, медициною та академічним середовищем. Це особливо актуально в умовах високої частки нестандартної зайнятості, коли працівники з низьким доходом сильно залежать від державної допомоги. Крім того, існує проблема високого рівня незабезпечених боргів, підтримуваних державою. Стратегія зростання, спрямована на прискорення цих процесів, не враховує етнонаціональну ідентичність [24].

Економіка Північної Ірландії має низку особливостей, що відрізняють її від економіки Республіки Ірландія та інших регіонів Великої Британії. Зокрема, вона не приваблює значних прямих іноземних інвестицій, які виявилися настільки прибутковими для Республіки Ірландія. Крім того, фінансовий сектор Північної Ірландії не може зрівнятися з фінансовим сектором сусідніх країн. Виробнича база економіки Північної Ірландії складається з невеликої кількості галузей важкої промисловості, таких як суднобудівні верфі та авіабудівні заводи, які стають дедалі вразливішими. Інша частина економіки представлена малими і середніми підприємствами, які не можуть отримати вигоду з міжнародних ланцюжків поставок.

Якщо розглядати поточну зайнятість у контексті історії, то можна побачити, що економічна структура характеризується довгостроковою інерцією і незначними змінами до і після світової фінансово-економічної кризи 2008 р. Історично склалося так, що наявність великого державного сектору в Північній Ірландії відіграла ключову роль у пом'якшенні наслідків промислового спаду і підтримці ефективного попиту в умовах стагнації економіки протягом десятиліть конфлікту. Це позначилося на швидкому пропорційному зростанні зайнятості у сфері державних послуг із 26% до 37% у період із 1974 р. до 1985 р. і скороченні зайнятості в обробній промисловості з 1974 р. До кризи 2008 р. на державну зайнятість припадало приблизно 30% від загальної кількості робочих місць і 60% регіонального ВВП, порівняно з 35% ВВП у Республіці Ірландія [30, с. 182].

У 2020 р. 28% працівників у Північній Ірландії заробляли менше за «реальну заробітну плату» – показник, який коригує номінальну заробітну плату з урахуванням вартості життя. У той час як рівень безробіття після глобальної фінансово-економічної кризи 2008 р. знизився з 7,9% (жовтень–грудень 2010 р.) до 2,5% (липень–вересень 2020 р.), зберігаються серйозні побоювання з приводу якості роботи, що супроводжувало це уявне відновлення [4].

Молоді фахівці стикаються з низкою проблем, пов'язаних зі зміною стандартів зайнятості, широким розповсюдженням короткострокових і безстрокових контрактів, неоплачуваних стажувань, а також із низьким рівнем заробітної плати та конкуренцією за престижні робочі місця. Субпідрядні роботи також призвели до зниження гарантій зайнятості та оплати праці в таких галузях, як житлове господарство, охорона здоров'я та соціальний захист, які раніше були переважно державними. Наприклад, у період з 2010 по 2015 р. державні служби витратили 200 млн. фунтів стерлінгів тільки на персонал агентств охорони здоров'я та соціального захисту, водночас загальні витрати по всій економіці становили 369 млн. фунтів стерлінгів [4, с. 46].

Співробітники підприємств у Північній Ірландії не отримують достатньої підтримки у вигляді законодавчого або організаційного захисту на ринку праці. Це стосується трудового законодавства і членства в профспілках. Цей факт має важливе значення, оскільки переважання сфери послуг на міжнародному рівні пов'язане зі стійкою нерівністю і погіршенням умов праці. За оцінками, отриманими під час опитувань, приблизно 53% працівників у Північній Ірландії працюють на посадах, де оплата та умови праці залежать від

переговорів між роботодавцем і профспілкою. Цей показник варіюється від 91% у сфері державного управління до 48% в обробній промисловості та 6% у будівництві [21].

У Північній Ірландії спостерігається найвищий показник серед усіх регіонів Великої Британії щодо частки працівників, заробітна плата яких регулюється колективними договорами. Цей показник становить 44,2%, тоді як у Великій Британії він дорівнює 26%. Крім того, у Північній Ірландії відзначається найвища щільність профспілок – 35%, тоді як у Великій Британії цей показник становить 23,4%. Високий рівень щільності профспілок у Північній Ірландії зумовлений значною кількістю робочих місць у державному секторі. Це може негативно позначитися на перспективах зайнятості, оскільки ускладнює проведення колективних переговорів за межами компаній. Крім того, робоча сила в Північній Ірландії страждає від невідповідності навичок і недостатньої готовності до підвищення кваліфікації. Економіку цього регіону називають «економікою низького рівня кваліфікації», що характеризується високою міграцією кваліфікованих працівників, переважанням малих і середніх підприємств з низькою продуктивністю і високою плинністю кадрів у сфері послуг, які не потребують високої кваліфікації [21].

Ключовим показником переговорної сили працівників є частка заробітної плати в національному доході, або відсоток національного продукту (валового внутрішнього продукту, валового національного доходу або валової доданої вартості), який припадає на заробітну плату. Ці тенденції слід враховувати як під час оцінки поточного стану трудових відносин у Північній Ірландії, так і під час виявлення потенційних загроз у рамках майбутніх конституційних сценаріїв возз'єднання Північної Ірландії та Республіки Ірландія. Частка робочої сили в Північній Ірландії нижча, ніж у Великій Британії та в середньому в ЄС, що незвично з огляду на високу частку зайнятості в державному секторі та відсутність галузей з високою продуктивністю [31].

Наразі в Республіці Ірландія спостерігається найнижча частка робочої сили в Європі, яка становить 30,3% у 2021 р., що значно нижче за середній показник по Європейському союзу (55,5%). Скорочення частки працівників та їхніх можливостей для колективних переговорів є результатом домінування фінансового сектору та прямих іноземних інвестицій в економіці Республіки Ірландія, а також слабкості профспілкового руху, відсутності централізованих переговорів та держави загального добробуту [32].

Після світової фінансово-економічної кризи 2008 р. в Північній Ірландії та Республіці Ірландія спостерігалася зниження частки робочої сили. У Північній Ірландії цей показник скорочувався на 0,2% на р., а в Республіці Ірландія – більш ніж на 2% на рік. Оскільки профспілки зосереджені в державному секторі, потенційне скорочення зайнятості в цій сфері через зниження найму і субпідряду може мати особливо руйнівні наслідки для Північної Ірландії. У поєднанні з даними про зміни в галузях це не сприяє розв'язанню основної проблеми, пов'язаної з недостатнім потенціалом промислового зростання в секторах із вищою доданою вартістю за умови збереження прав працівників [4].

Нездатність розв'язати фундаментальну проблему дефіциту трудових ресурсів у Північній Ірландії може призвести до негативних наслідків, особливо в контексті об'єднання Північної Ірландії та Республіки Ірландія, де особлива увага приділяється розвитку транснаціональних корпорацій у регіоні. Моделювання економічних наслідків об'єднання підкреслює потенційну вигоду від гармонізації корпоративного оподаткування між Північню і Півднем.

У рамках моделей возз'єднання Північної Ірландії з Республікою Ірландія необхідно враховувати, що остання не завжди дотримується корпоративного податкового законодавства. Ірландська держава оскаржила рішення Європейського суду, в якому оподаткування

технологічної компанії «Apple» і недоплату корпоративного податку в розмірі 13 млрд. євро було визнано незаконною державною допомогою. Небажання Республіки Ірландії застосовувати регулювання в ключових фінансових і корпоративних секторах у поєднанні з триваючим скороченням державних послуг у сфері охорони здоров'я та соціального житла навряд чи допоможе усунути структурні та інституційні недоліки, які наразі призводять до нерівності в Північній Ірландії. Міф про те, що зростання кількості транснаціональних корпорацій сприяє суспільному благополуччю в Республіці Ірландія, також підтверджується невтішними результатами порівняльного аналізу охорони здоров'я, догляду за дітьми та освіти по відношенню до ВВП на душу населення. У сукупності ці процеси дестандартизації являють собою фундаментальну проблему, пов'язану не тільки з розподілом особистих доходів у суспільстві, а й із забезпеченням справедливого прибутку для працівників і держави відповідно до їхніх трудовитрат [33].

У результаті аналізу даних, що стосуються як Північної Ірландії, так і Ірландської Республіки, було зроблено висновок, що нерівність, яка вимірюється за допомогою «коефіцієнта Джині» (англ. Gini coefficient), що відображає нерівномірність розподілу доходів або багатства серед населення країни або соціальної групи, послідовно знижувалася протягом 2010–х рр. У Північній Ірландії коефіцієнт Джині нижчий, ніж в Ірландській Республіці, а інтенсивність перерозподілу доходів (відсоткова різниця між ринковою і чистою нерівністю) становить 0,21. В обох регіонах держава відіграє значну роль у перерозподілі ринкових доходів через оподаткування і трансферти, внаслідок чого різниця між ринковою і чистою нерівністю доходів у Північній Ірландії є найменшою у Великій Британії. Це не дивно з огляду на високу залежність груп із низьким рівнем доходу від трансфертів: у найнижчому децилі за доходами більш як половину загального доходу домогосподарства становлять трансферти [20].

У період з 2017 по 2020 р. рівень бідності в Північній Ірландії також незначно знизився порівняно з Великою Британією. Це було зумовлено поліпшенням показників зайнятості після кризи, доступністю житла і пом'якшенням деяких найжорсткіших елементів реформи соціального забезпечення з боку уряду Північної Ірландії. Зокрема, було скасовано ліміти, «податок на спальні» та періоди очікування [34].

Проте, незважаючи на обнадійливі загальні показники, ситуація в економіці залишається складною. Хоча рівень безробіття після світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. знизився у «відновленні» економіки Північної Ірландії і прикордонних районах Республіки Ірландія зберігається сильна регіональна нерівність. Дані про кількість безробітних за регіонами показують розкид від 0,4% до 11,8%. На рівні виборчих округів у таких районах, як Фойл, кількість заявників до пандемії становила 5,1%, а в Західному Белфасті – 4,1%, що вище за середній показник по країні у 2,6% [4].

Починаючи з 2020 р. заходи зі стабілізації ситуації в умовах пандемії «COVID-19» та компенсації доходів дали змогу пом'якшити деякі негативні наслідки пандемії. Програма збереження робочих місць у період пандемії дала змогу зберегти низький рівень безробіття. Водночас доходи одержувачів виплат за листками непрацездатності знизилися на 13%, тоді як доходи одержувачів універсальних кредитів впали на 40%. У зв'язку з поступовою відмовою від цих заходів, а також новою кризою вартості життя після пандемії, наслідки для Північної Ірландії можуть бути серйозними [35].

Однак, незважаючи на зниження рівня бідності з 2008 р., прогнози вказують на потенційне збільшення кількості людей, які живуть за межею бідності, у Північній Ірландії на 67%, тоді як у Великій Британії очікується зростання на 10%. Інфляція особливо сильно впливає на домогосподарства з низькими доходами, оскільки вони витрачають

більшу частину свого доходу на предмети першої необхідності і не отримують компенсації у вигляді зростання заробітної плати або допомоги. У глобальному масштабі зростання реальної заробітної плати до 2017 р. сповільнилося до найнижчого рівня з часів світової фінансової кризи 2008 р., незважаючи на зростання економіки. Це підкреслює роль держави в скороченні бідності та захисті доходів, а не тільки ринку праці та зайнятості. Зокрема, в Північній Ірландії рівень крайньої бідності залишається високим. Хоча 18% населення живуть за межею бідності, дві третини з них живуть у крайніх злиднях із доходами на 50% нижчими за середній [36, с. 35].

Хоча в багатьох аспектах ця ситуація є лише продовженням тривалої нестабільності, посиленої слабкою економікою, низькою якістю зайнятості та залишковою системою соціального забезпечення, реформа системи соціального забезпечення зіграла ключову роль у збереженні вразливості домогосподарств Північної Ірландії перед економічними потрясіннями. Це також посилює наслідки низького доходу і бідності для тих, хто опинився в «пастці бідності». У тих випадках, коли сильніша держава загального добробуту і профспілки відіграють важливу роль у формуванні політики і регулюванні, наслідки економічних потрясінь і таких чинників стресу, як інфляція і зниження гарантій зайнятості, пом'якшуються [37].

У Північній Ірландії, де не було пом'якшувальних обставин, неоліберальні тенденції проявилися найяскравіше в контексті реформування системи соціального забезпечення. Для британських та ірландських консерваторів фінансова криза стала приводом для масштабного скорочення державних видатків, що призвело до значних змін у системі соціального забезпечення Північної Ірландії в результаті «неоліберального консенсусу» між юніоністськими та націоналістичними правлячими партіями [4].

У контексті забезпечення миру і стабільності в Північній Ірландії, багато експертів сходяться на думці, що одним із найефективніших способів досягнення цієї мети є сприяння сталому економічному розвитку та створення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхніх релігійних переконань. Економіка Північної Ірландії зазнала значних змін з 1990-х рр. У період з 1997 р. по 2007 р. спостерігалось зростання ВВП у середньому на 5,6%, що трохи вище, ніж у Великій Британії (5,4%). Рівень безробіття знизився з більш ніж 17% у 1980-х рр. до 4,3% до 2007 р. Однак глобальна економічна криза 2008–2009 рр. призвела до тривалого спаду, і відновлення економіки було повільним і нерівномірним. Проте, з 2013 р. по 2019 р. спостерігалось поступове поліпшення ситуації [38].

Однак, як і в інших регіонах Великої Британії, пандемія «COVID-19» негативно вплинула на економіку Північної Ірландії у 2020 р., однак у 2021 р. економічна активність значною мірою відновилася. Із середини 2022 р. високі витрати на електроенергію, інфляція та підвищення відсоткових ставок негативно вплинули на економіку Північної Ірландії, що призвело до деяких коливань в обсязі виробництва та зростання вартості життя [39].

Проте, з третього кварталу 2002 р. по 2023 р. обсяг виробництва в Північній Ірландії збільшився на 2,2%. Деякі аналітики вважають, що Північна Ірландія загалом впоралася з економічними труднощами останніх років краще, ніж Велика Британія. Порівняно з рівнем економічної активності 2019 р. до початку пандемії, у Північній Ірландії спостерігається більш значне зростання, що становить 6,2%. Це зростання здебільшого зумовлене сектором послуг, тоді як у Великій Британії воно становить 1,5%. Рівень безробіття в Північній Ірландії за жовтень–грудень 2023 р. становив 2,6%, що є нижчим за середній рівень безробіття у Великій Британії, який становить 3,8%. Однак складнощі з формуванням автономного уряду Північної Ірландії у 2023 р. негативно вплинули на бюджет регіону та здатність влади реагувати на зростання вартості життя, особливо для працівників

державного сектору. Це призвело до трудових заворушень і страйків наприкінці 2023 р. та на початку 2024 р. [40].

У Північній Ірландії продовжують зберігатися давні економічні проблеми та диспропорції, що знаходять своє відображення в рівні доходів і якості життя населення регіону. За даними за 2021 р., Північна Ірландія посідає третє місце серед 12 економічних регіонів Великої Британії за обсягом ВВП на душу населення, який становить 27 154 фунти стерлінгів. Це значення нижче за середній показник по країні, що становить 33 967 фунтів стерлінгів. Крім того, у Північній Ірландії спостерігається високий рівень економічної неактивності, що досягла 26,8% у третьому кварталі 2023 р. Це посилюється тривалими захворюваннями та інвалідністю, що виникли після пандемії «COVID-19». Значна частка осіб працездатного віку в регіоні не має формальної кваліфікації, що також є однією з проблем, які стоять перед економікою Північної Ірландії [41].

Дослідження свідчать про те, що становище, яке історично склалося в найбідніших районах Північної Ірландії, залишається незмінним, і багато хто з цих районів прийняв на себе основний тягар наслідків конфлікту, відомого як «Смута». Хоча деякі з цих районів переважно католицькі, інші – переважно протестантські. Деякі експерти вважають, що найбільш економічно неблагополучні райони Північної Ірландії найменшою мірою отримали вигоду від підписання мирної угоди – Угоди Страсної п'ятниці 1998 р.

Водночас у Північній Ірландії було досягнуто значних успіхів у забезпеченні рівності у сфері трудових ресурсів. З 1990 р. спостерігається значне скорочення розриву в рівні участі в робочій силі між представниками протестантської та католицької конфесій, і останніми роками цей розрив практично повністю нівелювався. Згідно з останніми даними Комісії з питань рівності Північної Ірландії, 2021 р. частка представників обох конфесій у робочій силі Північної Ірландії становила 50%. Для порівняння, 1990 р. частка представників протестантської конфесії в робочій силі Північної Ірландії становила 65%, а частка представників католицької конфесії – 35% [42].

Після референдуму про членство Сполученого Королівства в ЄС у 2016 р., багато експертів висловили стурбованість можливими економічними наслідками Брекзиту для Північної Ірландії. Дослідження засвідчили, що Північна Ірландія більшою мірою покладається на європейський ринок, особливо на ринок Республіки Ірландія, у плані свого експорту порівняно з рештою Великої Британії. У 2022 р. приблизно 68% експорту Північної Ірландії призначалося для ЄС, водночас приблизно 48% прямувало до Республіки Ірландія, яка є провідним партнером Північної Ірландії з експорту та імпорту [38].

Після виходу Великої Британії з ЄС збереження відкритого кордону було визнано важливим для забезпечення стабільності транскордонної економіки Північної Ірландії і Республіки Ірландія, ринку праці та галузей, що функціонують у масштабах усього острова Ірландія. У Північній Ірландії та Республіці Ірландія багато виробників залежать від інтегрованих ланцюжків поставок, які охоплюють території як на півночі, так і на півдні від кордону. Зокрема, сировина, що використовується для виробництва молочної продукції, сиру, масла та алкогольних напоїв, часто кілька разів перетинає кордон між Північною Ірландією та Республікою Ірландія в процесі обробки та пакування. Переважна більшість транскордонних угод здійснюється мікро – і малими підприємствами, які відіграють домінуючу роль в економіці Північної Ірландії [38].

Лідери Великої Британії та Демократичної юніоністської партії (ДЮП) стверджують, що решта Великої Британії загалом має більше економічне значення для Північної Ірландії з точки зору експорту. У 2022 р. обсяг продажів в інші регіони Великої Британії (15,8 млрд. фунтів стерлінгів) більш ніж удвічі перевищив вартість експорту до Республіки

Ірландія (6,4 млрд. фунтів стерлінгів) та майже шестеро – вартість експорту до решти країн ЄС (2,7 млрд. фунтів стерлінгів) [43]. ДЮП послідовно стверджувала, що домовленості після Брекзиту в рамках «Протоколу Північної Ірландії» завдають шкоди економіці регіону, посиляючись на побоювання з приводу збільшення витрат для підприємств і споживачів через нові правила та адміністративний тягар. Ці економічні побоювання були ключовою рушійною силою, що спонукала ДЮП внести зміни до Протоколу.

Прихильники домовленостей із Північною Ірландією після Брекзиту стверджують, що ці угоди відкривають перед регіоном унікальні економічні перспективи. Колишній Прем'єр-міністр Великобританії Р. Сунак наголосив на потенційних економічних вигодах від привілейованого доступу Північної Ірландії як до внутрішнього ринку Великої Британії, так і до єдиного ринку ЄС, особливо після укладення угоди «Віндзорські рамки» у 2023 р. [44].

Будучи частиною митного союзу Великої Британії, Північна Ірландія зможе брати участь у майбутніх торгових угодах з Великою Британією. Експерти вважають, що домовленості після Брекзиту можуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності північноірландських компаній і зробити регіон більш привабливим для прямих іноземних інвестицій. Деякі керівники північноірландського бізнесу висловили загальне задоволення домовленостями після Брекзиту і зазначили, що вони мають низку переваг, включно зі збереженням відкритої транскордонної торгівлі. Під час опитування, проведеного в лютому 2024 р. Університетом королеви Белфаста (англ. Queen's University Belfast), 56% респондентів вважають, що «Протокол Північної Ірландії», що знайшов своє продовження у «Віндзорських рамках», позитивно впливає на економіку Північної Ірландії, а 68% вважають ці домовленості після Брекзиту потенційно вигідними [38].

Таким чином, комплексний аналіз проблеми соціально-економічної диференціації на островах Ірландія в контексті існування конфліктних ідентичностей і поділу суспільства, а також і колись єдиної держави на Північну Ірландію та Республіку Ірландія дозволив авторці статті дійти наступних висновків.

Після подій, відомих як період «Смути», у Північній Ірландії, коли відбувалися трагічні сутички між спільнотами католиків і протестантів, стає особливо актуальним забезпечення подальшого розвитку громад з огляду на трансформацію етнічних і політичних конфліктів. Важливо брати до уваги неповторність кожної релігійної групи, чи то прихильники католицизму, чи то протестантизму, і водночас сприяти формуванню спільної ідентичності та системи цінностей, які стануть основою для єднання. Для цього вкрай важлива як внутрішня, так і зовнішня солідарність, а також постійна підтримка з боку міжнародних і регіональних учасників.

Для проведення аналізу проблем, пов'язаних із соціально-економічною диференціацією суспільства в Ірландії, нерівністю між представниками католицької та протестантської спільнот, труднощами у сфері працевлаштування, маргіналізацією молоді, а також із хронічною бідністю, яка спостерігається в Північній Ірландії та деяких регіонах Республіки Ірландія, необхідно приймати до уваги низку чинників, що виникли в контексті складних колоніальних відносин між Ірландією та Великою Британією після Великої французької революції, в період північноірландського конфлікту, а також в умовах світової фінансово-економічної кризи 2008 року, на завершальному етапі минулого десятиліття, у період Брекзиту та пандемії «COVID-19».

У Північній Ірландії спостерігається тенденція до зниження рівня доходів населення, зумовлена погіршенням якості зайнятості. Це пов'язано з наявністю великої кількості низькокваліфікованих і низькооплачуваних робочих місць, відсутністю

ефективної системи соціального забезпечення, здатної компенсувати втрати доходів, а також із нездатністю приватних кредитних ринків повністю задовольнити потреби домогосподарств.

Проблеми економічної політики Північної Ірландії часто розглядаються як дилема між двома стратегіями: «високим» підходом, націленим на стимулювання розвитку місцевої промисловості та інновацій, і «низьким» підходом, що передбачає залучення іноземних інвестицій шляхом зниження корпоративного податку. Наразі жоден із цих підходів не видається оптимальним. Незважаючи на те, що в таких галузях, як авіабудування, зберігається певна кількість промислових робочих місць, ситуація залишається нестабільною. Материнські компанії стикаються з необхідністю реструктуризації через міжнародну конкуренцію в галузі витрат на виробництво і заробітну плату, а також через внутрішні вимоги акціонерів, які прагнуть скоротити витрати на робочу силу.

Загалом, перспективи економічної стабільності в Північній Ірландії та прикордонних районах Республіки Ірландія викликають побоювання з огляду на складнощі, пов'язані з реалізацією «Протоколу Північної Ірландії». У разі його скасування регіон може зіткнутися з подальшим економічним занепадом, що супроводжується зростанням інфляції та збільшенням вартості життя. З огляду на поточний стан економіки, що характеризується низькою кваліфікацією робочої сили, недостатнім рівнем внутрішнього виробництва та історією стримування інвестицій з високою доданою вартістю, можна припустити, що секторальні процеси та процеси, пов'язані із зайнятістю, відіграватимуть значну роль у формуванні нерівності в майбутньому. Нестабільність зайнятості та недостатнє регулювання ринку праці можуть призвести до збільшення споживання кредитів.

Після глобальної фінансово-економічної кризи 2008 р. соціально-економічна ситуація в Північній Ірландії має тенденції, схожі з ситуацією в Республіці Ірландія. Держава, промисловість і робоча сила відіграють ключову роль у формуванні політики та проведенні структурних змін. Це важливо для розуміння того, як соціально-економічний контекст впливає на розподіл доходів та економічну безпеку через промислову та трудову політику, фінансове регулювання та державні витрати. У міжнародній літературі давно встановлено, що економічного зростання самого по собі недостатньо для досягнення позитивних результатів для громадян. Хоча економічне зростання може збільшити національне багатство і доходи домогосподарств, без зусиль з перерозподілу з боку держави та громадських організацій, таких як профспілки, воно швидше посилить, ніж зменшить нерівність доходів. Це особливо помітно на останній стадії зростання, зумовленої фінансуванням, коли зростання продуктивності не було рівномірно розподілене між працівниками.

Демографічні зміни призвели до збільшення представництва різних груп, включно з націоналістами, на всіх рівнях влади в Північній Ірландії. Це відсувало питання про возз'єднання Північної Ірландії з Республікою Ірландія на середньостроковий політичний порядок денний. Однак залишається незрозумілим, чи принесе возз'єднання якісь негайні економічні вигоди. Північна Ірландія залежить від великих субсидій з Вестмінстера, який зберігає законодавчий контроль над ключовими фінансовими питаннями, такими як основні податкові ставки. Перспективи возз'єднання Північної Ірландії та Республіки Ірландія в їх поточному вигляді видаються малоімовірними. Республіка Ірландія істотно відрізняється від Північної Ірландії за багатьма параметрами. Система соціального забезпечення в Республіці Ірландія є залишковою і характеризується низьким коефіцієнтом заміщення. Крім того, країна характеризується порівняно низькими інвестиціями в соціальне і доступне житло, а також великою системою приватної охорони здоров'я, що функціонує паралельно з переважаною державною системою.

Список використаної літератури:

1. Protocol on Ireland/Northern Ireland. 11 October 2023. *Government of Ireland*. URL: <https://www.gov.ie/en/publication/c3bf8-protocol-on-irelandnorthern-ireland/>
2. Martin A. Northern Ireland and European integration: A historical analysis of divergent nationalist discourses, *Working Paper No. 171/2021*. Hochschule für Wirtschaft und Recht Berlin, Institute for International Political Economy (IPE), Berlin, 2021. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/244398/1/1775859959.pdf>
3. Taillon R. Cross-Border Issues in Ireland: Lessons for the Anglo-Scottish Border. *Journal of Borderlands Studies*. 2017. Vol. 33(1). P. 85–102. URL <https://doi.org/10.1080/08865655.2017.1294493>
4. Flaherty E., McAuley M. New dimensions of inequality in Northern Ireland, 1998–2020. *Space and Polity*. 2023. Vol. 27(1), 96–115. URL: <https://doi.org/10.1080/13562576.2023.2260155>
5. Gove M. The Price of Peace: An analysis of British policy in Northern Ireland. Centre for Policy Studies. London: The Chameleon Press, 2000.
6. Murphy M.C. Europe and Northern Ireland's Future: Negotiating Brexit's Unique Case. Newcastle-upon-Tyne: Agenda Publishing, 2018. URL: <https://doi.org/10.2307/j.ctv5cg7x3>
7. McCann G. Ireland's Economic History: Crisis and Development in the North and South. London: Pluto Press, 2011.
8. Hayward K. Irish nationalism and European integration: the official redefinition of the island of Ireland. Manchester: Manchester University Press, 2009. URL: <https://doi.org/10.7228/manchester/9780719072789.001.0001>
9. Donnan H. Cold War along the Emerald Curtain: rural boundaries in a contested border zone. *Social Anthropology*. 2010. Vol. 18(3). P. 253–266.
10. Coulter C., Murray M. Introduction. / In : C. Coulter & M. Murray (Eds), *Northern Ireland After the Troubles: A Society in Transition*. P. 1–26, Manchester : Manchester University Press, 2008.
11. Hayward K., Murphy M.C. The EU's Influence on the Peace Process and Agreement in Northern Ireland in Light of Brexit. *Ethnopolitics*. 2018. Vol. 17(3). P. 276–291.
12. Coulter C. Contemporary Northern Irish Society: An Introduction. London : Pluto Press, 1999.
13. Kearns G. Ireland's Brexit Problem. The AAG Review of Books. 2018. Vol. 6(4). P. 275–281. URL: <https://doi.org/10.1080/2325548X.2018.1508195>
14. Cash J. The dilemmas of ontological security in a postcolonising Northern Ireland. *Postcolonial Studies*. 2017. Vol. 20(3). P. 387–410.
15. O'Connor N. Irish reunification is the best idea around post Brexit – SDLP leader says. *The Independent*. July 20, 2016. URL: <https://www.independent.ie/business/brexit/irish-reunification-is-bestidea-around-post-brexit-sdip-leader-says-34899305.html>
16. O' Hearn D. 'How has peace changed the northern Irish political economy?' *Ethnopolitics*. 2008. Vol. 7(1). Vol. 101–118. URL: <https://doi.org/10.1080/17449050701847202>
17. Clancy P. Socio-economic inequalities in access to higher education in Ireland: achievements, failures and possibilities in comparative perspective. *Irish Educational Studies*. 2024. P. 1–21. URL: <https://doi.org/10.1080/03323315.2024.2429459>
18. Doyle G., Keane E. 'Education comes second to surviving': parental perspectives on their child/ren's early school leaving in an area challenged by marginalisation. *Irish Educational Studies*. 2018. Vol. 38(1). P. 71–88. URL: <https://doi.org/10.1080/03323315.2018.1512888>
19. Wilson L. Who's furloughed? Analysis of new furlough statistics for Northern Ireland. *Nevin Economic Research Institute Blog*. 2021. URL: <https://www.nerinstitute.net/blog/whos-furloughed-analysis-new-furlough-statistics-northern-ireland>

20. Tinson A., Aldridge H., MacInnes T. Economic inequality in Northern Ireland. *New Policy Institute*. May 4, 2016. URL: <https://www.npi.org.uk/publications/economic-policy/economic-inequality-northern-ireland/>
21. MacFlynn P. The Impact of Collective Bargaining on pay in Northern Ireland'. *Nevin Economic Research Institute*. NERI Working Paper Series No. 66. May 6, 2020 URL: <https://www.nerinstitute.net/research/impact-collective-bargaining-pay-northern-ireland>
22. Aunger E. A. Religion and Occupational Class in Northern Ireland. *Economic and Social Review*. 1975. Vol. 7. P. 1–18.
23. Rowland N., McVicar D., Shuttleworth I. The evolution of catholic/protestant unemployment inequality in northern Ireland, 1983–2016. *Population, Space and Place*. 2021. Vol. 28(4). P. 1–16. URL: <https://doi.org/10.1002/psp.2525>
24. Coulter C. Northern Ireland's elusive peace dividend: Neoliberalism, austerity and the politics of class. *Capital and Class*. 2019. Vol. 43(1). P. 123–138. URL: <https://doi.org/10.1177/0309816818818309>
25. Garry J., O' Leary B., Pow J. Much more than meh: The 2022 Northern Ireland Assembly Elections. *LSE British Politics and Society Blog*. 2022. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/2022-northern-ireland-assembly-elections/>
26. Tonge J. Beyond unionism versus nationalism: The rise of the Alliance Party of Northern Ireland. *The Political Quarterly*. 2020. Vol. 91(2). P. 461–466. URL: <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12857>
27. Shuttleworth I., Green A. E. Spatial mobility, workers and jobs: Perspectives from the northern Ireland experience. *Regional Studies*. 2009. Vol. 43(8). P. 1105–1115. URL: <https://doi.org/10.1080/00343400801968411>
28. Kalleberg A. L. Precarious work, insecure workers: Employment relations in transition. *American Sociological Review*. 2009. Vol. 74(1). P. 1–22. URL: <https://doi.org/10.1177/000312240907400101>
29. Green A. E., Livanos I. Involuntary Non-standard employment and the economic crisis: Regional insights from the UK. *Regional Studies*. Vol. 49(7). P. 1223–1235. URL: <https://doi.org/10.1080/00343404.2013.825712>
30. Smyth J., Cebulla A. The glacier moves? Economic change and class structure. / In: Colin Coulter and Michael Murray (Eds), *Northern Ireland after the troubles: A society in transition*. P. 175–191. Manchester University Press, 2008.
31. Kristal T. The capitalist machine: Computerization, workers' power, and the decline in labour's share within US industries. *American Sociological Review*. 2013. Vol. 78(3). P. 361–389. URL: <https://doi.org/10.1177/0003122413481351>
32. Flaherty E., O'Riain S. Labour's declining share of national income in Ireland and Denmark: The national specificities of structural change. *Socio-Economic Review*. 2020. Vol. 18(4). P. 1039–1064. URL: <https://doi.org/10.1093/ser/mwy047>
33. O'Boyle B., Allen K. *Tax haven Ireland*. Pluto Press, 2021.
34. Poverty in Northern Ireland. *Joseph Rowntree Foundation*. March 16, 2022. URL: <https://www.jrf.org.uk/poverty-in-northern-ireland-2022>
35. Wilson L. Who's furloughed? Analysis of new furlough statistics for Northern Ireland. *Nevin Economic Research Institute Blog*. 2021 URL: <https://www.nerinstitute.net/blog/whos-furloughed-analysis-new-furlough-statistics-northern-ireland>
36. National Institute of Economic and Social Research. *National institute UK economic outlook: Powering down, Not levelling Up*. 2022. URL: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/2ADA5F648BB28C3C29A8C88716EE1A7D/S0027950123000066a.pdf/1_uk_economic_outlook.pdf

37. Bengtsson E., Ryner M. The (international) political economy of falling wage shares: Situating working-class agency. *New Political Economy*. 2015. Vol. 20(3), 406–430. URL: <https://doi.org/10.1080/13563467.2014.951430>
38. Archick K. Northern Ireland: The Peace Process, Ongoing Challenges, and U.S. Interests. *Congressional Research Service*. March 5, 2024. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/R46259.pdf>
39. Campbell J. COVID-19: NI Economic Recovery May Be Weaker Than Originally Thought. *BBC News*. February 28, 2022. URL: <https://www.bbc.co.uk/news/uk-northern-ireland-60553311>
40. Ferguson A. Northern Ireland Grinds to a Freezing Halt Over Public Pay Dispute. *Reuters*. January 18, 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/uk/northern-ireland-grinds-halt-over-public-pay-dispute-2024-01-18/>
41. Ward M., Harari M. Regional and National Economic Indicators, UK House of Commons Library, February 14, 2024. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn06924/>
42. Fair Employment Monitoring Report No. 32. *Northern Ireland Equality Commission*. April 21, 2023. URL: <https://www.equalityni.org/ECNI/media/ECNI/News%20and%20Press/Press%20Releases/2023/MonitoringReport32published.pdf>
43. Northern Ireland Economic Trade Statistics 2022. *Northern Ireland Statistics and Research Agency*. December 13, 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/statistics/northern-ireland-economic-trade-statistics-2022>
44. McDonald A. Sunak Gives EU Windsor Framework the Hard Sell in Belfast. *Politico*. February 28, 2023. URL: <https://www.politico.eu/article/rishi-sunak-eu-windsor-framework-brex-it-deal-sell-belfast/>

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT CHALLENGES ON THE ISLAND OF IRELAND IN THE CONTEXT OF CONFLICTING IDENTITIES

Marianna Marusynets

*Tivodor Legotsky Research Centre of the F. Rakotsi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education,
Koshuta Square, 6, 90200, Beregovo, Ukraine*

The article provides a comprehensive analysis of the problem of socio-economic differentiation on the island of Ireland in the context of the existence of conflicting identities and the division of society and the once united state into Northern Ireland and the Republic of Ireland. The year 2021 marks the centenary of the partition of Ireland, which occurred in 1921. This event resulted in the division of the island into Northern Ireland and the Republic of Ireland, leading to a division of society, identities and concepts of governance. It is found that the partition of the island in 1921 had a significant impact on the political and economic life of Northern Ireland, where the ideological split between Irish nationalism and British unionism became a defining factor. These tensions have intensified since Brexit and threaten to shatter the fragile peace established after the Good Friday Agreement in 1998. It is argued that the main socio-economic, cultural and political problems of the Irish border region are related to conflict or economic imbalance and cannot be resolved in isolation from other aspects. Cross-border co-operation between the Republic of Ireland and Northern Ireland covers over 140 areas, including health, energy infrastructure and policing.

It is argued that the idea of shared sovereignty on the island of Ireland, which underpinned the Northern Ireland peace process, was not initially accepted in the UK. The 1998 Good Friday Agreement established a tiered understanding of British power, which was enthusiastically welcomed by Irish nationalists but not

by unionists concerned about the growing influence of the EU. The idea of shared sovereignty was embraced in the context of complex understandings of citizenship and governance. Irish nationalists noted the cross-border focus of peace initiatives and the integration of Northern Ireland and the Republic of Ireland, for them the weakening of the border was an important step. In contrast, Unionists were concerned with maintaining the border and maintaining a link to the British state, which posed a threat to their identity. Irish nationalists appreciated the financial support from the EU, which was aimed at developing community initiatives, supporting vulnerable groups and local entrepreneurship, in contrast to the funds previously channelled from the UK to the security forces.

It has been proven that following the 'Troubles' in Northern Ireland, when Catholics and Protestants clashed, it is relevant to develop communities in the light of the transformation of ethnic and political conflicts. It is important to recognise the uniqueness of each group and to foster common identities and perceptions to ensure unity, which requires internal and external solidarity and the support of international and regional actors. The problems of social differentiation, inequality, unemployment, marginalisation of young people and chronic poverty in Northern Ireland and parts of the Republic of Ireland have arisen in the context of complex colonial relations following the French Revolution, the Northern Ireland conflict, the 2008 global financial and economic crisis, Brexit and the 'COVID-19' pandemic. Northern Ireland has experienced a decline in income levels due to low-skilled jobs, the lack of an effective welfare system and the inability of private credit markets to meet household needs.

Key words: Northern Ireland, Republic of Ireland, UK, EU, marginalisation, socio-economic problems, Catholics, Protestants, nationalists, unionists.